

แนวทางการบริหารหนี้สินเกษตรกรไทย*

Thai Farmer Debt Management

¹กวิน มุลิกา, สุชนนี เมธิโยธิน และ บรรพต วิรุณราช

¹Kawin Musika, Suchonnee Methiyothin and Banpot Wiroonrat

มหาวิทยาลัยบูรพา

Burapha University, Thailand.

¹Corresponding Author Email: kawin.musika@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาเพื่อหาแนวทางการบริหารหนี้สินเกษตรกรไทยที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับภาวะหนี้สินเกษตรกรไทยในปัจจุบัน โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก เกษตรกรที่เคยเป็นหนี้ในอดีตและสามารถฟื้นตัวได้ในปัจจุบัน จำนวน 200 คน ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐที่ดูแลด้านการเกษตร จำนวน 10 คน และเจ้าหน้าที่นอกระบบ 5 คน และการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญและตัวแทนหน่วยงานที่ดูแลหนี้สินเกษตรกรไทย จำนวน 10 คน

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการบริหารหนี้สินเกษตรกรไทยที่มีประสิทธิภาพสามารถทำได้ดังนี้ ภาคเกษตรกร 1) การจัดทำบัญชีครัวเรือน 2) การชำระหนี้ตามกำหนด 3) การเข้าถึงแหล่งเงินทุนและกู้เงินในระบบ หลีกเลี่ยงการกู้เงินนอกระบบ 4) การปลูกพืชไร่สวนผสม 5) มุ่งเน้นคุณภาพผลผลิตและความต้องการของตลาด 6) สร้างเครือข่ายและรวมกลุ่มเกษตรกรให้มีความเข้มแข็ง และ 7) น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ภาครัฐ 1) ประกันราคาผลผลิตและหาตลาดเพื่อรองรับและช่วยเหลือเยียวยาเกษตรกรที่ได้รับความเดือดร้อนจากภัยธรรมชาติ 2) ให้ความรู้การปลูกพืชให้เหมาะสมสภาพอากาศ 3) ลดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ ขยายวงเงินกู้และเพิ่มช่องทางการเข้าถึง 4) สนับสนุนเทคโนโลยีการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์และการพัฒนาฝีมือแรงงานภาคการเกษตร 5) การลดต้นทุนการผลิต โดยการสนับสนุนปัจจัยพื้นฐาน เช่น ปุ๋ย ยา เมล็ดพันธุ์ และปัจจัยอื่นๆ ในการผลิตและการต่อยอดไปสู่การแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลายออกสู่ตลาด 6) ส่งเสริมการสร้างวินัยทางการเงินและให้ความรู้ด้านการจัดทำบัญชีครัวเรือน 7) ให้ความปรึกษาโครงการและปัญหาต่างๆ และการบริหารจัดการความเสี่ยงแก่เกษตรกร และ 8) ให้ความรู้ในการจัดการระบบการเงินและการบริหารจัดการหนี้อย่างเป็นระบบ

คำสำคัญ: แนวทาง; การบริหารหนี้สิน; เกษตรกรไทย

Abstract

This research aims to study to find out the effective way to manage and suitable for Thai farmers' debt by using in-depth interviews of 200 formerly able and recoverable farmers in the past, representing 10 government agencies in charge of agriculture. There were 10 people interviewed and 5 representatives from the informal sector.

The study results that the effective management of Thai farmer's debt both of farmers and government should do the following: Farmers sector 1) Household accountancy. 2) Debt settlement. 3) Access to finance and loans in the system and avoidance of informal borrowing. 4) Mixed farming. 5) Focus on quality, productivity and market demand. 6) Networking and and consolidate farmers' groups. 7) Introduce the philosophy of sufficiency economy. The government 1) Guarantee the price of produce and find markets to support and heal the farmers who have suffered from natural disasters. 2) Educate the farmers on the proper planting of the weather. 3) Expand the loan and increase access channels. 4) Support technology, research and development of products and labor's skilled in agriculture. 5) Reduction of production costs by supporting basic factors such as fertilizers, seeds, and other factors in production and further diversification into a diversified product market. 6) Promote financial discipline and provide household accounting knowledge 7) Project and problem solving counseling and risk management for farmers, and 8) Knowledge of financial management and debt management systematically.

Keywords: Guidelines; Debt Management; Thai farmers; Performance

บทนำ

เกษตรกรรม เป็นอาชีพของคนไทยมายาวนานจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทยประกอบอาชีพการเกษตร ผลผลิตเกษตรกรรม เป็นสินค้าขายออกที่ทำรายได้มาสู่ประเทศเป็นลำดับหนึ่ง เศรษฐกิจของประเทศขึ้นอยู่กับอาชีพการเกษตรเป็นสำคัญ (Ministry of Agriculture and Cooperatives, 2016) แต่ในความเป็นจริงพบว่า เกษตรกรส่วนมากเป็นผู้ยากจนต้องกู้ยืมเงินทุนมาใช้ในการประกอบอาชีพและเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัว จึงทำให้เกษตรกรมีหนี้สินล้นพ้นตัว ตกอยู่ในฐานะเสียเปรียบพ่อค้าคนกลางซึ่งเป็นผู้กำหนดราคาผลผลิตเกษตรกรรมขึ้นต้น (Channarongkul, 2011) และจากข้อมูลของ Office of Agricultural Economics (2014) ชี้ให้เห็นว่า ครัวเรือนภาคการเกษตรมีหนี้สินเพิ่มขึ้นจาก 204.1 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2542 เป็น 453.3 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2555 ในขณะที่สัดส่วนหนี้สินครัวเรือนภาคการเกษตรต่อ GDP เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 0.71 ในปี พ.ศ. 2542 เป็นร้อยละ 1.10 ในปี พ.ศ. 2555 แสดงให้เห็นว่า อัตราการเพิ่มขึ้นของหนี้สินครัวเรือนภาคเกษตรมากกว่าการเพิ่มขึ้นของทรัพยากรทางการเกษตร โดยเกษตรกร ซึ่ง Thiraphat Prayunsitthi (2016) กล่าวว่า กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีภารกิจในการส่งเสริมสถาบันเกษตรกร สนับสนุนให้เกษตรกรพึ่งพาตนเองได้ ส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้นสอดคล้องกับความต้องการของตลาด เน้นนโยบายในการให้เกษตรกรเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา โดยกรมส่งเสริมสหกรณ์ร่วมพลังช่วยเหลือซึ่งกันและกันในรูปแบบของกลุ่มเกษตรกรหรือสหกรณ์ เพื่อปรับเปลี่ยนโครงการสร้างการผลิต การแปรรูป และการตลาดให้สูงขึ้น ซึ่งจากรายงานการศึกษาหนี้สินเกษตรกรไทยของ TDRI (Pouponsakorn et al., 2015) พบว่า ในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา ตลาดสินค้าชนบทมีความเปลี่ยนแปลงจากนอกระบบมาเป็นในระบบที่คิดดอกเบี้ยต่ำได้ง่ายขึ้น โดยสถาบันการเงินของรัฐส่วนใหญ่ ให้การช่วยเหลือแก่เกษตรกร กลุ่มเกษตรกร หรือ สหกรณ์ ด้วยอัตราอุดหนุนที่สูงมาก ทั้งในรูปของสินเชื่อปลอดดอกเบี้ยหรือดอกเบี้ยต่ำการให้เช่าที่ดินหรือเช่าซื้อในราคาที่ต่ำกว่าตลาดค่อนข้างมาก (Ministry of Agriculture and Cooperatives, 2016) การขายปัจจัยการผลิตที่เงินทุนหมุนเวียนผลิตและจำหน่ายในราคาที่ต่ำกว่าราคาตลาดมาก แต่ก็ยังพบว่ามีเกษตรกรที่ไม่สามารถชำระคืนหนี้ได้ตามกำหนดเวลา สถาบันการเงินของรัฐที่สนับสนุนสินเชื่อฯ กำลังประสบกับปัญหานี้ด้วยคุณภาพในระดับที่สูง โดยเฉพาะมีสัดส่วนปริมาณลูกหนี้ด้อยคุณภาพต่อปริมาณลูกหนี้คงเหลือทั้งหมดประมาณร้อยละ 38.7 สูงสุตร้อยละ 79

จากปัญหาอุปสรรคต่างๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผลการดำเนินงานสถาบันการเงินของรัฐไม่สามารถช่วยแก้ไขปัญหานี้สินของเกษตรกรได้อย่างยั่งยืน โดยเกษตรกรใน 4 จังหวัด ภาคตะวันออกเป็นหนี้มากกว่าร้อยละ 40 (Office of Agricultural Economics, 2014) นอกจากนี้ ที่ผ่านมายังไม่พบว่ามีการศึกษาแนวทางการแก้ปัญหานี้สินของเกษตรกรอย่างเป็นระบบ ตลอดจนขาดการประเมินที่ชัดเจนที่เกี่ยวกับผลการดำเนินงานของสถาบันการเงินของรัฐในระบบสินเชื่อเพื่อเกษตรกร ความเป็นไปได้ในการบูรณาการสถาบันการเงินของรัฐต่างๆ การปรับโครงสร้างหรือควมรวมสถาบันการเงินของรัฐเพื่อลด

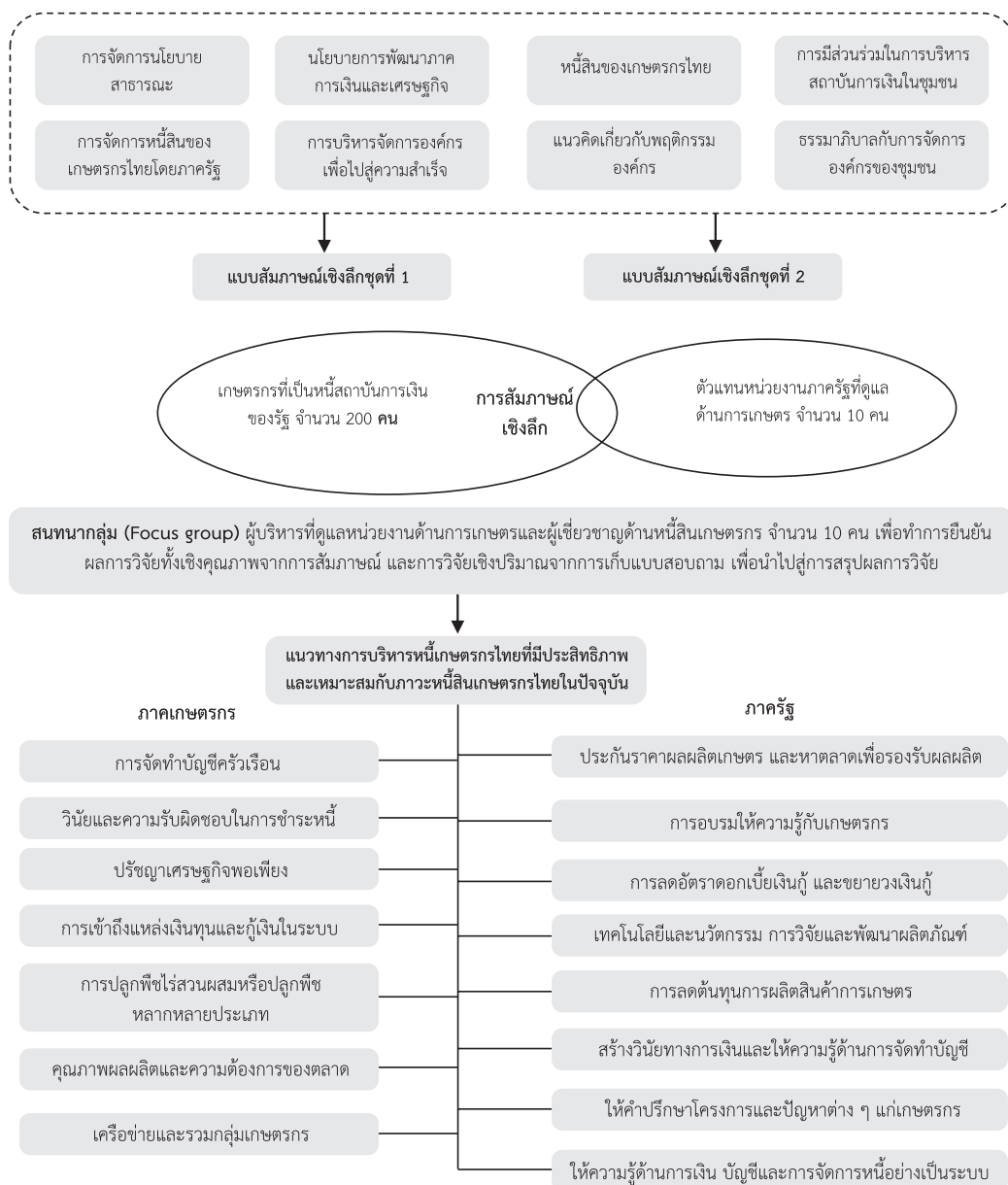
ความซ้ำซ้อนในการดำเนินงาน ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรสามารถหลุดพ้นจากวัฏจักรของความยากจนได้ ดังนั้น เพื่อให้เกิดการบูรณาการสถาบันการเงินของรัฐและการบริหารจัดการหนี้สินของเกษตรกร และเพื่อเป็นแนวทางในการช่วยแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกร จึงเป็นที่มาของการศึกษาเพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงศักยภาพการบริหารจัดการหนี้สินของเกษตรกรไทยให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการชำระหนี้คืนแก่สถาบันการเงิน สร้างความเข้มแข็งให้เกษตรกรอย่างแท้จริง ผู้วิจัยจึงมีความมุ่งหวังว่า จะสามารถค้นพบแนวทางที่สามารถช่วยให้การบริหารจัดการหนี้สินเกษตรกรเหล่านี้ ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพภายใต้บริบทของสภาวะทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อหาแนวทางการบริหารหนี้สินเกษตรกรไทยที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับภาวะหนี้สินเกษตรกรไทยในปัจจุบัน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การทบทวนวรรณกรรม

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีวิธีการและขั้นตอนการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Analysis) เพื่อนำไปสู่การสร้างเครื่องมือในการวิจัยนั้นคือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่จะนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งประกอบไปด้วย เกษตรกรที่เคยเป็นหนี้ในอดีตและสามารถพ้นตัวได้ในปัจจุบัน

ขั้นตอนที่ 2 สร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เกษตรกรที่เคยเป็นหนี้ในอดีตและสามารถพ้นตัวได้ในปัจจุบัน

ขั้นตอนที่ 3 ลงพื้นที่สัมภาษณ์เก็บข้อมูลเกษตรกรที่เคยเป็นหนี้ในอดีตและสามารถพ้นตัวได้ในปัจจุบัน จำนวน 200 ครัวเรือน

ขั้นตอนที่ 4 สร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ผู้บริหารระดับสูงของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์และกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับการบริหารหนี้ของเกษตรกร รวมถึงผู้ดำรงตำแหน่งประธาน/ผู้อำนวยการหรือตำแหน่งเทียบเท่าของสถาบันการเงินเพื่อเกษตรกรของรัฐ และและเจ้าหน้าที่นอกระบบ

ขั้นตอนที่ 5 ลงพื้นที่สัมภาษณ์เก็บข้อมูลผู้บริหารระดับสูงของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์และกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับการบริหารหนี้ของเกษตรกร รวมถึงผู้ดำรงตำแหน่งประธาน/ ผู้อำนวยการหรือตำแหน่งเทียบเท่าของสถาบันการเงินเพื่อเกษตรกรของรัฐจำนวน 10 ท่าน และและเจ้าหน้าที่นอกระบบ 5 คน

ขั้นตอนที่ 6 การสนทนากลุ่ม และสรุปแนวทางการบริหารหนี้เกษตรกรไทยที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับภาวะหนี้สินเกษตรกรไทยในปัจจุบัน

ขั้นตอนที่ 7 แนวทางการบริหารหนี้เกษตรกรไทยที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับภาวะหนี้สินเกษตรกรไทยในปัจจุบัน

ขั้นตอนที่ 8 จัดทำรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ และคู่มือแนวทางการบริหารหนี้เกษตรกรไทยที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับภาวะหนี้สินเกษตรกรไทยในปัจจุบัน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มที่ 1 เกษตรกรผู้เป็นหนี้สถาบันการเงินของรัฐ โดยขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ใช้การเลือกเก็บตัวอย่างโดยเลือกเก็บเฉพาะเกษตรกรผู้เป็นหนี้สถาบันการเงินของรัฐ ใน 4 จังหวัด ภาคตะวันออกของประเทศไทย ได้แก่ ชลบุรี ระยอง ตราด และฉะเชิงเทรา จังหวัดละ 50 คน รวมเป็นทั้งหมด 200 คน และขั้นตอนที่ 2 เลือกตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างโดยใช้ความสะดวก (Convenience Sampling)

กลุ่มที่ 2 ผู้บริหารระดับสูงตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ โดยผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยจะต้องเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและดูแลด้านหนี้สินเกษตรกรโดยตรง หลังจากนั้นใช้การสุ่มตัวอย่างโดยใช้ความสะดวก (Convenience Sampling)

กลุ่มที่ 3 เจ้าหน้าที่ระบบ โดยผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยจะต้องเป็นผู้ให้เงินกู้ยืมกับเกษตรกรโดยตรงในอัตราดอกเบี้ยที่แตกต่างจากสถาบันการเงินของรัฐ หลังจากนั้นใช้การสุ่มตัวอย่างโดยใช้ความสะดวก (Convenience Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

1. แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง โดยเป็นการสอบถามผู้ทรงคุณวุฒิ โดยผู้วิจัยได้ส่งหัวข้อการสัมภาษณ์ไปยังผู้ทรงคุณวุฒิก่อนที่จะดำเนินการสัมภาษณ์แล้วจึงสนทนาถึงความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ
2. แบบสนทนากลุ่มแบบมีโครงสร้าง ที่ได้จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ในการสนทนาออกความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัย โดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านหนี้สินเกษตรกรไทย

ผู้ศึกษาวิจัยได้ทดสอบคุณภาพของแบบสอบถาม โดยการนาแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบสนทนากลุ่มไปหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Validity) โดยมีวิธีทำ คือ ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และแบบสนทนากลุ่ม ที่สร้างขึ้นมาขอความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระและโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้ว่ามีความสอดคล้องกันมากน้อยเพียงใด ซึ่งเป็นการตรวจสอบคุณภาพโดยใช้การหาค่า IOC (Index of Item Objective Consistency) แล้วจึงนำข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 ท่าน มาปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และแบบสนทนากลุ่ม ให้มีความเหมาะสมและถูกต้อง ก่อนนำไปใช้จริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data)

1.1 โดยการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary Analysis) เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ ผลงานวิจัยและองค์ความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่องานวิจัย

1.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เก็บข้อมูลเกษตรกรที่เคยเป็นหนี้ในอดีตและสามารถพ้นตัวได้ในปัจจุบัน จำนวน 200 ครัวเรือน ในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกของประเทศไทย ประกอบด้วย จังหวัดชลบุรี จังหวัดจันทบุรี จังหวัดระยอง และจังหวัดตราด

1.3 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เก็บข้อมูลผู้บริหารระดับสูงของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์และกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับการบริหารหนี้ของเกษตรกร รวมถึงผู้ดำรงตำแหน่งประธาน/ผู้อำนวยการหรือตำแหน่งเทียบเท่าของสถาบันการเงินเพื่อเกษตรกรของรัฐจำนวน 10 ท่าน

1.4 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เก็บข้อมูลเจ้าหน้าที่ระบบ จำนวน 5 คน

2. การสนทนากลุ่ม (Focus group)

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (Focus group) เพื่อยืนยันผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้บริหารระดับสูงของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์และกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับการบริหารหนี้ของเกษตรกร รวมถึงผู้ดำรงตำแหน่งประธาน/ ผู้อำนวยการหรือตำแหน่งเทียบเท่าของสถาบันการเงินเพื่อเกษตรกรของรัฐจำนวน 9 ท่าน และทำการสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะในขั้นตอนสุดท้าย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสนทนาและแบบสอบถาม ดังนี้

1. การวิเคราะห์ สังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลและองค์ความรู้ต่างๆ ซึ่งเป็นการค้นคว้าแนวคิดทฤษฎี งานวิจัยด้านการบริหารจัดการหนี้สินของเกษตรกร และการบริหารสถาบันการเงินเพื่อเกษตรกร เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาดังกล่าวมาเป็นฐานข้อมูลในการจัดทำเครื่องมือในการวิจัยต่อไป

2. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เพื่อสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเชิงลึกเกษตรกรที่เคยเป็นหนี้ในอดีตและสามารถฟื้นตัวได้ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และเป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended) ผู้วิจัยได้จำแนกข้อมูลจากจำนวนคนที่ตอบคำถามสัมภาษณ์ แต่ละข้อของแต่ละกลุ่ม แล้วใช้การจัดกลุ่มประเด็นข้อมูลในแต่ละด้านออกมา เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย จากนั้นจึงนำผลวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาเป็นฐานข้อมูลในการสร้างแบบสอบถามต่อไป

3. การสนทนากลุ่ม (Focus group) เพื่อขอความเห็นผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับผลการวิจัย รวมถึงข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอื่นๆ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย

ผลการวิจัย

จากผลการสรุปแนวทางการบริหารหนี้สินเกษตรกรไทยที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับภาวะหนี้สินเกษตรกรไทยในปัจจุบัน ที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกเกษตรกรและตัวแทนของหน่วยงานภาครัฐที่ดูแลด้านแหล่งเงินทุนให้กับเกษตรกรไทย ทำให้ผู้วิจัยพบว่า การบริหารหนี้สินเกษตรกรไทยที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมนั้น สามารถทำได้หลายวิธีและหลายขั้นตอน ซึ่งหลักๆ นั้น ทั้งตัวเกษตรกรเองและการสนับสนุนจากทางภาครัฐ ก็มีแนวทางปฏิบัติที่จะช่วยให้การบริหารหนี้ของเกษตรกรสามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเกษตรกรจะต้องเรียนรู้และลงมือจัดทำบัญชีครัวเรือนอย่างจริงจังเพื่อบริหารจัดการการเงินรายรับ รายจ่าย รวมไปถึงการแบ่งสิ้นปีส่วนและนำไปใช้ให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ ในขณะที่เดียวกันก็ต้องแบ่งเงินส่วนหนึ่ง เพื่อนำไปชำระหนี้ให้เป็นไปตามกำหนด ซึ่งจะต้อง

สร้างวินัยและความรับผิดชอบในการชำระหนี้ให้ตรงต่อเวลา เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและรักษาเครดิตของตนไว้ ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการพิจารณาของสถาบันการเงินในการปล่อยกู้สินเชื่อกครั้งถัดไป และจะช่วยให้เกษตรกรสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนและกู้เงินในระบบภายใต้การกำกับดูแลจากภาครัฐได้อย่างรวดเร็วและมีอุปสรรคน้อยที่สุด เพื่อหลีกเลี่ยงการกู้เงินนอกระบบ ซึ่งมีความแตกต่างกันในเรื่องของอัตราดอกเบี้ยและเงื่อนไขปลีกย่อยอื่นๆ ในขณะเดียวกันการปลูกพืชไร่สวนผสมหรือปลูกพืชหลากหลายประเภท สร้างผลผลิตสินค้าที่มีความหลากหลายผสมผสานกัน ก็จะช่วยเกษตรกรมีความยืดหยุ่นในการประกอบอาชีพมากขึ้น แต่ผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายเหล่านั้น เกษตรกรต้องให้ความสำคัญกับคุณภาพผลผลิตและต้องมองความต้องการของตลาดให้เป็นเรื่องที่จะต้องใส่ใจอยู่เสมอ โดยการสร้างเครือข่ายและรวมกลุ่มเกษตรกรให้มีความเข้มแข็ง และสร้างอำนาจการต่อรองในตลาด ยิ่งไปกว่านั้น เกษตรกรควรได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อให้เกษตรกรและครอบครัวสามารถที่จะดำรงอยู่ได้ภายใต้บริบททางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว บนพื้นฐานของระบบวัตถุนิยมและเทคโนโลยีทั้งด้านการสื่อสารและกระบวนการผลิตที่ทันสมัย

ในขณะที่ ภาครัฐก็ต้องเข้ามาช่วยประกันราคาผลผลิตเกษตร และหาตลาดเพื่อรองรับผลผลิตของเกษตรกรที่ผลิตออกมาได้ในแต่ละฤดูกาลอย่างทั่วถึง รวมถึงให้ความช่วยเหลือเยียวยาเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากภัยธรรมชาติ ซึ่งภัยพิบัติต่างๆ อีกทั้งจะต้องช่วยให้ความรู้กับเกษตรกรในการปลูกพืชให้เหมาะสมสภาพอากาศ ให้เกษตรกรมีความสามารถในการจัดการผลผลิตทางการเกษตรของตนเอง มีการสื่อสารข้อมูล ข่าวสารที่จำเป็นต่างๆ ไปสู่เกษตรกรอย่างทั่วถึงในทุกมิติ ในขณะที่สถาบันที่เป็นแหล่งเงินทุนภายใต้การกำกับของรัฐ ให้ความช่วยเหลือเรื่องการลดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ ขยายวงเงินกู้และเพิ่มช่องทางให้เกษตรกรสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้อย่างสะดวกทั่วถึงและเท่าเทียมกัน พร้อมทั้งสนับสนุนเทคโนโลยีและนวัตกรรม การวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร รวมถึงการพัฒนาฝีมือแรงงานภาคการเกษตรให้มีความรู้และสามารถใช้นวัตกรรมต่างๆ เหล่านั้นให้เป็นประโยชน์มากที่สุด เพื่อใช้เทคโนโลยีและความรู้ต่างๆ ช่วยเหลือในด้านการลดต้นทุนการผลิตสินค้าการเกษตร ในขณะเดียวกันภาครัฐก็ต้องให้การส่งเสริมเกษตรกรในการสร้างวินัยทางการเงินและให้ความรู้ด้านการจัดทำบัญชีครัวเรือน บัญชีรายรับ รายจ่ายและบัญชีอื่นๆ ที่จำเป็นในครอบครัว รวมถึงให้คำปรึกษาโครงการและปัญหาต่างๆ แก่เกษตรกร เพื่อช่วยให้การดำเนินโครงการต่างๆ ดำเนินไปในทางที่ถูกต้องและมีความก้าวหน้า โดยในระหว่างนั้นจะต้องให้ความช่วยเหลือเกษตรกรในเรื่องการบริหารจัดการความเสี่ยงในการบริหารจัดการโครงการอย่างเป็นระบบควบคู่ไปด้วย และภาครัฐควรให้ความรู้ในการจัดการระบบการเงินและการบริหารจัดการหนี้ว่าเป็นระบบสอดคล้องกับบริบททางเศรษฐกิจของประเทศ รวมถึงให้ความรู้ด้านการตลาดที่จำเป็น เพื่อให้เกษตรกรสามารถปรับตัวและเตรียมความพร้อมในการผลิตสินค้าเกษตรให้เป็นไปตามเงื่อนไขและกลไกตลาดและสามารถแข่งขันได้

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า แนวทางการบริหารหนี้สินเกษตรกรไทยที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับภาวะหนี้สินเกษตรกรไทยในปัจจุบัน สามารถทำได้ดังนี้

1. ภาคเกษตรกร

เกษตรกรจะต้องเรียนรู้การจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อบริหารจัดการการเงินรายรับ รายจ่ายอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับ Easton (1953) ที่ได้กล่าวไว้ในทฤษฎีเชิงระบบว่า ชีวิตต้องดำรงอยู่อย่างเป็นระบบ มีการจัดการร่วมกันในทุกแขนงให้เกิดระบบที่เอื้อต่อการคงอยู่ของทั้งตนเองและครอบครัว เพื่อสนองตอบความต้องการพื้นฐาน ในขณะเดียวกัน เกษตรกรจะต้องบริหารจัดการการเงินอย่างมีวินัย เพื่อให้มีความสามารถในการชำระหนี้ตามกำหนดและตรงต่อเวลา ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ Kanistha Wanasuk, et al. (2014) ที่ได้วิเคราะห์เอาไว้ว่า การขยายตัวของหนี้ภาคครัวเรือนในระดับสูง ย่อมส่งผลให้ครัวเรือนต้องเผชิญกับปัญหาสภาพคล่องลดลง เนื่องจากต้องมีการระดมเงินในการชำระหนี้มากขึ้น และต้องระมัดระวังการใช้จ่าย สอดคล้องกับ Dornbusch, Fischer and Startz (2008) ที่มองว่า การเข้าถึงบริการทางการเงินที่ง่ายขึ้น จากการกระจายตัวที่ดีขึ้นของผู้ให้บริการทางการเงินกลุ่มต่างๆ รวมทั้งการพัฒนากระบวนการของสถาบันการเงิน โดยการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและความหลากหลายช่องทางในการให้บริการทางการเงิน มากกว่านั้น การปลูกพืชไร่สวนผสมหรือปลูกพืชหลากหลายประเภท ก็จะช่วยเกษตรกรมีผลผลิตสินค้าที่มีความหลากหลายผสมผสานกัน สอดคล้องกับ Nipphon Poupongsakorn et al. (2015) ที่ค้นพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ขาดความสามารถด้านการเพาะปลูกที่หลากหลาย จึงเป็นปัจจัยที่สามารถส่งผลกระทบต่อภาระหนี้ ดังนั้น ความรู้ด้านการเพาะปลูกและความหลากหลายของผลิตภัณฑ์จะช่วยให้เกษตรกรมีทางเลือกในการบริหารจัดการด้านการผลิตสินค้าเกษตรได้ ซึ่งสิ่งที่สำคัญและเกษตรกรจะต้องคำนึงถึงเสมอคือ การให้ความสำคัญกับคุณภาพผลผลิตและการตลาด สอดคล้องกับ Baudrillard (1975) ที่กล่าวว่า การทำความเข้าใจการบริโภคในปัจจุบันจะเป็นเรื่องของการสร้างคุณค่า และการบริโภคเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งทำให้ผู้บริโภคมีความรู้สึกที่ตนเองมีเอกลักษณ์แตกต่างไปจากคนอื่นฯ ในขณะเดียวกัน เกษตรกรจะต้องมีการสร้างเครือข่ายและรวมกลุ่มเกษตรกรให้มีความเข้มแข็ง สอดคล้องกับ Queralt (1996) ที่กล่าวว่า การรวมกลุ่มเพื่อสร้างเครือข่ายมีความสำคัญต่อบุคคลและสังคมเป็นอย่างมาก เพราะกลุ่มจะช่วยหล่อหลอม เสริมสร้างบุคลิกภาพ ปลูกฝังค่านิยม บรรทัดฐานที่สำคัญของสังคมเพื่อให้บุคคลเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม สุดท้าย เกษตรกรควรคำนึงหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ซึ่ง Gorbachev (2000) มองว่า โลกในปัจจุบันมีการกระตุ้นการบริโภคในปริมาณที่มากเกินไปสาเหตุมาจากความก้าวหน้าและการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดความต้องการที่ไม่จำกัด ซึ่งสอดคล้องกับ Bentham (1994) ที่กล่าวถึงพฤติกรรมบริโภคในลักษณะที่ทำให้ผู้บริโภคได้รับความพอใจสูงสุด ประกอบกับภายใต้การเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมในปัจจุบันได้เกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า สังคมบริโภคนิยม ซึ่งเป็นลักษณะทางสังคมที่ทำให้พฤติกรรมบริโภคของ

ผู้บริโภคที่ดำรงอยู่บนพื้นฐานของความต้องการที่ไม่จำกัด การน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้จึงเป็นทางเลือกที่ดีสำหรับเกษตรกร สอดคล้องกับ Jariya Sutthichaiya (2016) ที่กล่าวว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงช่วยให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้ ส่งเสริมการทำเกษตรกรรมยั่งยืน สร้างองค์ความรู้ผ่านศูนย์เรียนรู้เพื่อให้เกิดการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรได้

2. ภาครัฐ

หน่วยงานภาครัฐควรให้การช่วยเหลือเกษตรกรด้วยการประกันราคาผลผลิตเกษตร และหาตลาดเพื่อรองรับผลผลิตของเกษตรกรที่ผลิตออกมาได้ในแต่ละฤดูกาลอย่างทั่วถึง สอดคล้องกับแนวคิดจาก ที่ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการสินค้าเกษตรตลอดโซ่อุปทาน ซึ่งมุ่งเน้นไปที่กลุ่มเกษตรกรที่อยู่ในระดับกลางหรือระดับบนที่มีความสามารถในการผลิตเพื่อการค้าหรือการส่งออก ให้มีการพัฒนากระบวนการผลิตสินค้าให้ได้มาตรฐานรองรับความต้องการของตลาด สามารถเพิ่มผลผลิตต่อหน่วยและเพิ่มมูลค่าสินค้า มากกว่านั้น ภาครัฐควรที่จะให้ความรู้กับเกษตรกรในการปลูกพืชให้เหมาะสมสภาพอากาศ และการอบรมให้ความรู้กับเกษตรกรในด้านต่างๆ (Office of the National Economic and Social Development Board, 2011; Ministry of Agriculture and Cooperatives, 2011) สอดคล้องกับความเห็นจาก ที่กล่าวไว้ในยุทธศาสตร์ด้านการเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน โดยจะต้องให้พัฒนาผู้ประกอบการและเศรษฐกิจชุมชน ได้แก่ พัฒนาทักษะและองค์ความรู้และยกระดับผลิตภาพแรงงานเพื่อส่งเสริมขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ พัฒนาศักยภาพเกษตรกรและขนาดย่อมสู่สากลโดยสถาบันที่เป็นแหล่งเงินทุนภายใต้การกำกับของรัฐ ให้ความช่วยเหลือเรื่องการค้าต่างประเทศเงินกู้ ขยายวงเงินกู้และเพิ่มช่องทางให้เกษตรกรสามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ได้อย่างสะดวกทั่วถึงและเท่าเทียมกัน (Subcommittee on Strategy Development and Reform Framework, 2015) สอดคล้องกับการนำเสนอ (Dornbusch, Fischer and Startz, 2008) ที่กล่าวว่า แรงจูงใจในการก่อกำหนดหนึ่งส่วนหนึ่งมาจากการให้อัตราดอกเบี้ยต่ำ ซึ่งเป็นผลมาจากการแข่งขันปล่อยสินเชื่อของสถาบันการเงิน เพื่อรองรับมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจของภาครัฐ และเป็นการขยายฐานลูกค้าให้มากขึ้น นอกจากเงินทุนแล้ว รัฐควรให้การสนับสนุนเทคโนโลยีและนวัตกรรม การวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร รวมถึงการพัฒนาฝีมือแรงงานภาคการเกษตรให้มีความรู้และสามารถใช้นวัตกรรมต่างๆ เหล่านั้นให้เป็นประโยชน์มากที่สุด ควรเพิ่มความสามารถในการแข่งขันภาคการเกษตรด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม ทั้งเรื่องของงานวิจัยและพัฒนาการเกษตรในทุกด้าน ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการให้ความช่วยเหลือในด้านการลดต้นทุนการผลิตสินค้าการเกษตรในอีกทางหนึ่ง นอกเหนือไปจากการสนับสนุนปัจจัยพื้นฐาน เช่น ปุ๋ย ยา เมล็ดพันธุ์ และปัจจัยอื่นๆ ในการผลิตและการต่อยอดไปสู่การแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลายออกสู่ตลาด (Office of the National Economic and Social Development Board, 2011)

นอกจากนี้การส่งเสริมให้เกษตรกรจะสามารถแข่งขันได้ ทางหนึ่งก็คือ การลดต้นทุนการผลิตตลอดห่วงโซ่อุปทาน ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ ไปจนถึงปลายน้ำ ในขณะที่เดียวกัน รัฐจะต้องส่งเสริมให้เกษตรกรสร้างวินัยทางการเงินและให้ความรู้ด้านการจัดทำบัญชีครัวเรือน บัญชีรายรับ รายจ่ายและบัญชี

อื่นๆ ที่จำเป็น (Subcommittee on Strategy Development and Reform Framework (2015) ทั้งนี้เนื่องจากการดำรงชีพ ชีวิตต้องดำรงอยู่อย่างเป็นระบบ มีการจัดการร่วมกันในทุกแขนงให้เกิดระบบที่เอื้อต่อการคงอยู่ของทั้งตนเองและครอบครัว (Wanasuk et al. , 2014) เพื่อสนองตอบความต้องการพื้นฐาน โดยจะมีการปรับตัวเพื่อสร้างระบบให้มีความสมดุลเพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ ซึ่งในปัจจุบันการขยายตัวของหนี้ภาคครัวเรือนอยู่ในระดับสูง ย่อมส่งผลให้ครัวเรือนต้องเผชิญกับปัญหาสภาพคล่องลดลง เนื่องจากต้องมีการชำระหนี้มากขึ้น และต้องระมัดระวังการใช้จ่าย ดังนั้น การจัดการระบบการเงินอย่างเป็นระบบ จะช่วยให้เกษตรกรสามารถวางแผนการใช้จ่ายและการชำระหนี้ได้อย่างคล่องตัว มีความยืดหยุ่นและมีประสิทธิภาพมากขึ้นได้

ในขณะเดียวกัน ภาครัฐควรให้คำปรึกษาโครงการในเรื่องปัญหาต่างๆ และการบริหารจัดการความเสี่ยงแก่เกษตรกร สอดคล้องกับ Dornbusch, Fischer and Startz (2008) ที่กล่าวว่า อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ต่ำ ทำให้เกิดแรงจูงใจให้เกษตรกรกู้เงินเพื่อการลงทุนมากขึ้น แต่เกษตรกรมีการบริหารจัดการโครงการที่ได้ลงทุนไปและความเสี่ยงต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ไม่ดีพอ ทำให้ประสบกับความล้มเหลวในการลงทุนอยู่เสมอ การให้คำแนะนำในด้านต่างๆ จากรัฐจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะสามารถช่วยให้เกษตรกรประสบผลสำเร็จในการลงทุนได้ ซึ่งรัฐสามารถที่จะให้ความรู้ในการจัดการระบบการเงินและการบริหารจัดการหนี้อย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับผลการศึกษาจาก TDRI (Pouponsakorn et al. (2015) ที่พบว่า ปัจจัยด้านความสามารถในการบริหารจัดการภาคเกษตรกรรมยังรวมถึงการวางแผนล่วงหน้ามีผลต่อการทำการเกษตร การจัดทำรายรับ-รายจ่าย มีผลต่อการประกอบอาชีพ การมีเงินฝากในธนาคารน้อย มีผลต่อความมั่นคงในชีวิต ดังนั้น ความรู้ด้านการจัดการระบบการเงินและการบริหารจัดการหนี้อย่างเป็นระบบ จึงเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยให้เกษตรกรสามารถที่จะบริหารจัดการการเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัย พบว่า ปัจจุบันกับปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อภาระหนี้สินของเกษตรกร ดังนี้

1. ราคาสินค้าเกษตรตกต่ำและภัยพิบัติทางธรรมชาติ รัฐบาลควรยื่นมือเข้าไปให้ความช่วยเหลือด้านการประกันราคาสินค้าเกษตรที่มีความอ่อนไหวด้านราคาและตลาด เช่น ทุเรียน สับปะรด ยาง เป็นต้น เพื่อรองรับผลผลิตที่ออกมาในแต่ละฤดูกาลอย่างเพียงพอและทั่วถึง ในขณะเดียวกัน รัฐก็ควรให้ความช่วยเหลือและการเยียวยาเกษตรกรที่ได้รับความเสียหายจากกรณีเกิดภัยพิบัติ เพื่อให้เกษตรกรสามารถฟื้นตัวและกลับมาลงทุนเพื่อการเกษตรได้ใหม่อีกครั้งโดยเร็วที่สุด

2. เกษตรกรส่วนใหญ่ขาดเทคโนโลยีและนวัตกรรมด้านการผลิต ทำให้ไม่สามารถเพาะปลูก ผลผลิตทางการเกษตรได้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย และผลผลิตเหล่านั้นอาจจะมีคุณภาพที่ไม่ดีเพราะขาดการ ควบคุมคุณภาพอย่างเพียงพอ ทำให้อำนาจในการต่อรองทางด้านราคา ไม่สามารถที่จะทำได้เต็มที่เท่า ที่ควร ดังนั้น การสนับสนุนเทคโนโลยีและนวัตกรรม การวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร รวมถึง การพัฒนาฝีมือแรงงานภาคการเกษตรให้มีความรู้และสามารถใช้นวัตกรรมต่างๆ เหล่านั้นให้เป็นประโยชน์ มากที่สุด จึงเป็นสิ่งที่ภาครัฐควรที่จะให้ความสำคัญและผลักดันนโยบายด้านนี้ให้ประสบความสำเร็จอย่าง เป็นรูปธรรม

3. ปัญหาหนี้ในระบบ จากผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนหนึ่งยังคงใช้บริการเงินกู้ในระบบ ที่อัตราดอกเบี้ยสูงอยู่ ทำให้เกษตรกรในส่วนนี้ถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายทุนเงินกู้ในระบบ ทำให้ไม่ สามารถหลุดพ้นบ่วงหนี้สินที่เกิดจากการกู้ยืมแบบไร้ระบบควบคุม ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา เช่น การ ทวงหนี้เกษตรกรโดยใช้ความรุนแรง การยึดทรัพย์สินทั้งที่ดิน ที่นา ไร่ สวน เป็นต้น ดังนั้น ภาครัฐควรเข้า มาดูแลและให้ความช่วยเหลือให้เกษตรกรสามารถเข้ามาอยู่ในระบบการเงินภายใต้การกำกับของรัฐได้ ซึ่งจะ ช่วยลดภาระอัตราดอกเบี้ยสูงที่ต้องจ่ายให้กับหนี้ในระบบได้ เมื่อเกษตรกรเข้ามาอยู่ในระบบแล้วก็จะมีความ สามารถในการชำระหนี้เพิ่มขึ้น เพราะไม่ต้องชำระเงินกู้ดอกเบี้ยที่สูงเกินจริงอีกต่อไป

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. เกษตรกรขาดองค์ความรู้ในการผลิตและบริหารจัดการกระบวนการ ซึ่งอาจส่งผลให้คุณภาพ และมาตรฐานการผลิตสินค้าเกษตรไม่ได้รับการควบคุม ดังนั้น ภาครัฐควรให้การสนับสนุนผู้เชี่ยวชาญหรือนักวิชาการด้านการผลิตสินค้าเกษตร เพื่อให้ความรู้กับเกษตรกรอย่างเพียงพอและต่อเนื่อง สร้างความเข้าใจ ที่ถูกต้อง ในการกระบวนการผลิตให้ได้ประสิทธิผลมากที่สุด ในขณะที่เดียวกันก็ใช้ต้นทุนต่ำที่สุด

2. เกษตรกรขาดความรู้ด้านการบริหารจัดการการเงิน การบัญชีอย่างเป็นระบบ ดังนั้น ภาครัฐที่ ดูแลและให้ความช่วยเหลือเกษตรกร ควรจัดให้มีการฝึกอบรม ให้ความรู้จากผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดทำบัญชี คร่าวเรือนพื้นฐาน เพื่อช่วยให้เกษตรกรสามารถจัดการระบบการเงิน รายรับ รายจ่ายได้อย่างเป็นระบบ จะ ช่วยให้เกษตรกรสามารถวางแผนการใช้จ่าย เก็บออม และสามารถแบ่งเงินส่วนหนึ่งเพื่อการชำระหนี้ได้ อย่างคล่องตัว มีความยืดหยุ่นและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

3. การสร้างเครือข่ายและรวมกลุ่มเกษตรกรให้มีความเข้มแข็ง เช่น วิสาหกิจชุมชน สหกรณ์ หรือ กองทุนหมู่บ้าน รวมถึงการรวมกลุ่มเพื่อการจ้างงานหรือแบ่งปันแรงงานซึ่งกันและกันในกรณีที่เกิดภาวะ แรงงานขาดแคลนในบางฤดูกาลผลิต เพื่อให้ความช่วยเหลือด้านปัจจัยต่างๆ ในการผลิต เช่น เงินทุน ปุ๋ย เมล็ดพันธุ์พืช เครื่องจักร ฯลฯ ให้แก่สมาชิกในสหกรณ์ทุกคน ดังนั้น ผู้นำชุมชนและเกษตรกรควรที่จะจัด ให้มีการรวมกลุ่มกัน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มเกษตรกร และเพิ่มอำนาจในการต่อรองกับผู้ค้า คนกลาง อีกทั้งยังจะช่วยในเรื่องการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในตลาดสินค้าเกษตรอีกด้วย

4. การให้คำปรึกษาโครงการและปัญหาต่างๆ แก่เกษตรกรไม่เพียงพอและต่อเนื่อง ทำให้เกษตรกรบางรายที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการโครงการ ไม่สามารถประสบผลสำเร็จจากการลงทุนได้ ส่งผลให้เกษตรกรเหล่านี้ไม่มีความสามารถในการชำระหนี้ ดังนั้น เพื่อช่วยให้การดำเนินโครงการต่างๆ ดำเนินไปในทางที่ถูกต้องและมีความก้าวหน้า ภาครัฐควรจะต้องให้ความช่วยเหลือและให้คำปรึกษาเกษตรกรอย่างเพียงพอทั้งในเรื่องการจัดการโครงการและในเรื่องการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเป็นระบบควบคู่ไปด้วย

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาด้านการบริหารจัดการด้านการเงินและปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกชำระหนี้ของเกษตรกรเพิ่มเติม เพื่อนำผลการวิจัยที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาศักยภาพทางการบริหารจัดการการเงินและการชำระหนี้ให้กับเกษตรกร โดยเน้นด้านการเงินเป็นหลัก ตั้งแต่ต้นน้ำ ไปกลางน้ำ และจนถึงปลายน้ำ ครบทั้งห่วงโซ่ เพื่อวิเคราะห์หาสาเหตุในแต่ละกระบวนการว่า ตรงจุดใดหรือขั้นตอนไหนที่เกษตรกรไม่เข้าใจ ไม่ได้ปฏิบัติตามอย่างถูกต้อง และตรงไหนที่จะสามารถนำไปปรับปรุงและพัฒนาได้บ้าง มากกว่านั้น ก็ควรทำวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยการอบรม ให้ความรู้กับเกษตรกรด้านการบริหารการเงิน การจัดทำบัญชีครัวเรือนพื้นฐาน และให้ความรู้ด้านอื่นๆ ที่จะช่วยให้การบริหารจัดการด้านการเงินมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถในการชำระหนี้ให้กับเกษตรกรให้มากขึ้น ผลการวิจัยในส่วนนี้ สามารถที่จะนำไปเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายของภาครัฐ ด้านการบริหารจัดการการเงินให้กับเกษตรกรในปัจุบันประมาณถัดไปได้ ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกษตรกรสามารถหลุดพ้นหรือไกล่เคียงที่จะจากการเป็นหนี้ได้อย่างแท้จริงและยั่งยืนต่อไป

References

- Baudrillard, J. (1975). *The Mirror of Production*. St Louis: Telos Press.
- Bentham, G. (1994). *Personal communication*. Bown: University of East Anglia.
- Channarongkul, S. (2011). *Approval of the Farmer's Welfare Fund 500 million baht*. Daily Agricultural News. Bangkok: National Bureau of Agricultural Commodity and Food Standards.
- Easton, D. (1953). *The Political System*. New York: Knopf.
- Gorbachev, M. (2000). *On My Country and the World*. New York: Columbia University Press.

- Ministry of Agriculture and Cooperatives. (2011). *Fund Information of Farmer Welfare Fund*.
- Ministry of Agriculture and Cooperatives. (2016). *Minutes of the Farmer Assistance Committee Meeting No. 3/2560 March 24, 2017*. Bangkok: Office of the Permanent Secretary for Agriculture and Cooperatives.
- Office of Agricultural Economics. (2014). *Information of agricultural production*. Retrieved from http://www.oae.go.th/ewt_news.php?nid=13577
- Office of the National Economic and Social Development Board. (2011). *Report on poverty and inequality in Thailand 2010*. Retrieved from <http://www.nesdb.go.th/>
- Office of the Permanent Secretary, Ministry of Agriculture and Cooperatives. Retrieved from <http://www.opsmoac.go.th/main.php?filename=index2016>
- Pouponsakorn, N. et al. (2015). *The study of farmers' debt and the guidelines for improving the operation of the funds under the supervision of the Ministry of Agriculture and Cooperatives*. Thailand Development Research Institute Foundation. Bangkok: Office of Agricultural Economics.
- Prayunsitthi, T. (2016). *Ministry of Agriculture and Cooperatives*. Chiangmai: Chiangmai Daily.
- Queralt, M. (1996). *The social environment and human behavior: A diversity perspective*. Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.
- Subcommittee on Strategy Development and Reform Framework (2015). *Thailand Next 20 Years*. Retrieved from <http://www.moneyandbanking.co.th/new/>
- Sutthichaiya, J. (2016). *Modern agricultural propulsion Thai Agriculture Development to Thailand 4.0*. Retrieved from https://www.kehakaset.com/newsactivities_details.php?view_item=253
- Wanasuk, K., Khosago, J. and Surewanlee, P. (2014). *Household debt and the Southern economy*. Southern Economic Seminar 2014: August 15, 2013. Southern Region Economic Division. Bank of Thailand.